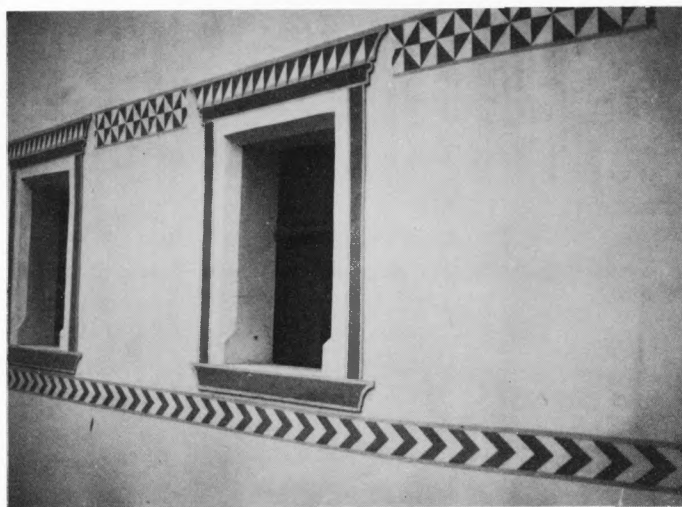

Unutrašnje dvorište obnovljene starogradske tvrđave s oslikanim detaljima

Oslikani ornamenti na pročelju obnovljene starogradske tvrđave Varaždin

UOČI OTVORENJA MUZEJA GRADA SPLITA

*Deša Diana
Muzej grada Splita*

Muzej grada Splita smjestio se u sjeveroistočnom dijelu Dioklecijanove palače, uza sam cardo i »mali« decumanus carske palače. Čini ga nekoliko srednjovjekovnih zgrada koje su unutarnjim komunikacijama povezane u jedinstvenu cjelinu. Muzejski je sklop podignut na antičkim temeljima Dioklecijanove palače u srednjem vijeku, pregrađivan je tijekom stoljeća više puta, na način da je svako vrijeme ostavilo svoj trag u toj arhitektonskoj cjelini.

Muzej se uselio u prostor u kojemu danas djeluje 1950. godine, zapremajući tada samo prizemlje i prvi kat Papalićeve palače i susjedne dvorišne zgrade, uz odluku da se širi na postojećoj lokaciji. U ostalim katovima živjelo je više obitelji i status je Muzeja bio zapravo sustanarski. Unatoč odluci, širenje Muzeja nije imalo nikakav sustavni tok.

Kako Muzej jest dio stare gradske jezgre, dio graditeljskog nasljeđa, pratile su ga sve nedaće karakteristične za staru jezgru grada, a te su jednako prisutne bile onda kao što su i sada. Vrijeme koje je gradilo ujedno je i razgrađivalo, pa je muzejski prostor bivao, od godine do godine, sve ugroženiji. Da je to tako, potvrđuje činjenica da se 1968. dio muzejskog sklopa urušio zbog visokog stupnja dotrajalosti (jugozapadni dio). Urušilo se krovšte i međukatne konstrukcije, a ostao je sačuvan samo zidni plašt. Na sreću, stanari su se prethodno iselili. Nakon urušavanja Muzej je i pravno došao u posjed tog dijela sklopa. Danas mi taj dio označavamo kao prvu fazu saniranog prostora ili radni prostor zaposlenih.

Zapravo, od 1950. godine, od useljenja u Papalićevu palaču, Muzej se neprestano hrvao s problemom prostora. Nastojanja da se stanje sanira nisu urodila plodom pa smo 80-ih godina pokušali okrenuti tok razmišljanja: upitali smo se je li što propušteno, je li što zaboravljeno, a ne što je sve napravljeno.

Zaključili smo da nikada nije obavljen inspekcijski pregled Muzeja. Građevinska inspekcija i inspekcija rada, po našem zahtjevu, uistinu su savjesno obavile posao, pa su nakon uvida donijeli akt o zabrani rada zbog dotrajalosti objekta i instalacija, a da se shvati kolika je ugroženost pridonijelo je i ponašanje stanara. K tome, kako se radilo o ustanovi koja je slovom Zakona ustanova od posebnoga društvenog interesa, a kao dio stare jezgre upisana je i u UNESCO-ov Registar svjetske spomeničke baštine, podnijeta je krivična prijava protiv Muzeja grada Splita. Kako je Muzej posjedovao dokumentaciju koja potvrđuje da je neprekidno upozoravao na kritično stanje i tražio intervenciju nadležnih, obustavljen je krivični postupak, ali je općinski javni tužilac prosljedio krivičnu prijavu protiv Skupštine općine Split kao osnivača. Potom je općinski javni tužilac postavio zahtjev čelnicima općine i njenom Izvršnom vijeću: ili će se odmah krenuti u sanaciju Muzeja, ili se

pokeće krivični postupak. Na sreću prihvaćen je prvi prijedlog, pa su sanacija Muzeja grada Splita i njegovo proširenje prihvaćeni kao primarni zadatak u području kulture. Istovremeno SIZ kulture imenovao je odbor za obnovu Muzeja, skupštinsko tijelo u kojem je devet članova, sa zadatkom da prati, usmjerava i rukovodi tekućim problemima i poslovima sanacije. Osobnim zalaganjem pojedinih članova odbora iseljeno je sedam stanara kojima se osiguralo oko 450 četvornih metara novoga zamjenskog stambenog prostora.

Muzeju je tada ponuđeno da iseli dok se radovi na obnovi završe, što smo odbili.

Općinski čelnici odredili su projektanta, izvođača i stručne službe. Muzeju nije omogućeno da izabere suradnike, niti da utječe na njihov izbor. Uskoro smo se organizirali i izradili prijedlog za postupak rada i organizaciju rada. Taj radni materijal sadržavao je:

1. izradu znanstveno-tehničke dokumentacije,
2. izradu osnovnih principa muzejskog postava i normativa ekspozicije,
3. poslove konzaltinga,
4. praćenje radova.

Nosioci programa bili su: Muzej grada Splita, Zavod za graditeljsko nasljeđe Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Zavod za zaštitu spomenika kulture – u zajedničkom radnom timu. Mentor za muzeološku dionicu bio je prof. dr. Antun Bauer. Za pojedina područja angažirali su se savjetnici.

Izrada znanstveno-tehničke dokumentacije uključivala je istraživačke radove, te obradu bloka s označavanjem nalaza, pretpostavljenih i oni koji su bili iznenađenje. Istraživanja su se obavljala u prostoru i vani. Slijedila je registracija nalaza.

Izrada prostornog razvoja sklopa radila se grafički na temelju sačuvanih arhitektonskih elemenata za izgled sklopa u pojedinim razdobljima, od antike, preko srednjeg vijeka do kasnijih epoha.

Valorizacija je predstavljala tretman svih prostornih i arhitektonskih elemenata sklopa spomeničke vrijednosti. Prezentacija arhitektonske slojevitosti uključuje se u postav Muzeja.

Muzeološki program sadržava osnovne programske elemente postava, a prostorno rješenje je zapravo sinteza postava i prostornih mogućnosti. Zatim je bio izrađen idejni projekt. Stručna rasprava o rješenjima vodila se unutar radnog tima i odbora sa službom zaštite spomenika, a projekt je prezentiran u Zagrebu pred komisijom Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture koja ocjenjuje i verificira projektну dokumentaciju. Zatim je izrađen izvedbeni projekt, a dalje se radilo na izvođenju radova, nadzoru, projektu interijera itd.

Svakako, cjelokupna koncepcija izlaganja u Muzeju grada Splita uvjetovana je postojećom dispozicijom prostora Papalićeve palače i pripadajućeg sklopa zgrada. Izlaganje je moralo slijediti te, unaprijed zadane elemente.

Karakter postava uvjetovan je raspoloživom muzejskom građom. Kao što je uobičajeno u postavi gradskih muzeja, slijedio se princip kronološkog izlaganja, a to znači povijesni slijed od prapovijesti do najnovijih dana. Raspoloživi prostor uvjetovao je raspored građe. Svaki kat, svaka dvorana na katovima oblikuje se kao posebna razvojna cjelina. U ovoj koncepciji, s obzirom na spomeničku vrijednost same Papalićeve palače, glavni

Muzej grada Splita – dvorana na prvom katu Papalićeve palače nakon obnove; snimio: Zvonimir Buljević

naglasak dan je gotičkoj dvorani na prvom katu, jer njena reprezentativnost nudi mogućnost realizacije polivalentnih sadržaja, koji u nekim specifičnim slučajevima mogu izlaziti izvan uže muzejske funkcije.

Velika dvorana u prizemlju s ulazom iz zatvorena dvorišta i s ulice služit će za povremena tematska izlaganja.

Koncept stalnog izložbenog postava nije sagledavan danom početka sanacijskih radova. Koncept je bio utvrđen davno prije. Ono što se definiralo 1982. godine kada su počeli svi ti pomaci, bilo je prilagođavanje ranije usvojene koncepcije sa stvarnim prostorom koji je definiran projektom. U tim danima mi smo vrlo lijepo surađivali s projektantom, ali smo se potom konfrontirali oko određenih rješenja. Najprije smo se razišli oko pojma »pravo projektanta«, kojemu smo suprotstavljali »pravo investitora« i »muzejske zakonitosti«. Nevolja je bila što je Muzej grada Splita investitor bez vlastitih sredstava, pa je tako ovisio o instancama koje su financirale sanaciju. A tu je, unatoč velikoj količini dobre volje, bilo i apsurdnih ponašanja koja, doduše, nisu karakteristična za Muzej grada Splita, ali jesu karakteristična za društvo u cjelini. Bilo je, naravno, i objektivnih razloga da se neka rješenja nisu mogla izvesti onako kako smo mi smatrali potrebnim.

Muzej grada Splita – dvorana na prvom katu dvorišne zgrade s obnovljenim terazzo podom; snimio: Zvonimir Buljević

U primjeru sanacije Muzeja grada Splita očitovale su se sve situacije i svi problemi koje sobom nosi proces sanacije staroga spomeničkog prostora za jednu suvremenu muzejsku prezentaciju. Jer Muzej grada nije jedna palača ili jedna velika spomenička zgrada, nije ni dvorac s gospodarskim objektima. To je sklop od 9 malih stambenih zgrada – osim Papalićeve palače – kojemu je vrijeme promijenilo mnoge detalje povežući ga, shodno novim potrebama, u cjelinu. Stalo se na stanovištu da se poštuje zatečeni antički i srednjovjekovni raster, da se nakon valorizacije prezentiraju arhitektonski elementi. Izuzmemo li zide Dioklecijanove palače kojemu se ranijim parcijalnim istraživanjima definirala sačuvana visina od 0,60 m do visine trećeg kata, ovim istraživanjima utvrdilo se predromaničko i romaničko zide s prozorskim otvorima na drugom katu Papalićeve palače, ali i na drugima mjestima. Najkraće rečeno, radi tih nalaza morali su se dodatno usuglašavati stavovi oko prezentacije na relaciji muzealac – projektant – zaštitar. Raditi muzejski postav za bilo koji profil muzeja u novoj zgradi ili u monumentalnom objektu, nije ni približno slično prilagođavanju postava u prostoru od nekoliko objekata, koji opet moraju funkcionirati kao cjelina. Zadržat ću se na jednom detalju: uređeno pročelje dvorišne zgrade, nakon obnove, doima se kao u kamenu satkana povijest arhitekture grada, i to je pročelje jedan od najljepših detalja obnovljenog Muzeja, te je ono sigurno u funkciji ekspozicije i prije ulaska u zgradu.

Tema izlaganja jest grad Split. Grad ima svoj prostorni rast praćen političkim, gospodarskim, kulturno-umjetničkim i inim rastom u slijedu stoljeća.

Polazeći, dakle, od *o d r e d n i c e g r a d a*, postavili smo sebi pitanje što je to što Split čini drugačijim od nekih drugih aglomeracija na užem obalnom pojasu, i po čemu je Split specifičan u odnosu na neke druge gradove našeg podneblja? Odmah je naden odgovor. To je blizina Salone i činjenica da su njeni stanovnici nakon pada (659. g.?) bježali i u Split, koji im je svojom Dioklecijanovom palačom pružio utočište. Split

postupno preuzima sve prerogative antičkoga grada, i u njemu se nastavlja život u kontinuitetu sve do danas.

Kako smo se prethodno bili dogovorili da se poštuje globalna podjela na stari, srednji i novi vijek, trebalo je izlošcima i pratećim atributima naglasiti sve značajno na urbanističkom planu, sve duhovne, spomeničke i kulturne vrijednosti, riječju – život grada. Rečeno je da je tema izlaganja *g r a d*; njegov rast se prati kartama prostornog razvoja od tzv. »0« točke ili »0« stanja, a to je uvala budućega grada gdje su označeni lokaliteti s prapovijesnim nalazima, pa dalje sve do karte današnjeg stanja. Radi preglednosti izlažu se i povijesne karte, jer Split je bio dio Rimskog Carstva, bio je dio hrvatske države već u IX. st. sa Solinom i Bijačima pred vratima grada, bio je gotovo 400. g. pod Venecijom, pa dva puta pod Austrijancima, Francuzima itd. Mislimo da je ta zornost prezentacije potrebna.

Muzejski izložci smještaju se u vitrinama i slobodno u prostoru. Sve epohe nisu se mogle jednakomjerno prezentirati originalnim izlošcima. Zato smo za period prapovijesti izradili pet kopija kamenih i bakrenih sjekira iz nalazišta u gradu, čiji se originali čuvaju u Arheološkome muzeju u Splitu.

Zatim, postojao je manjak prostora za izložke iz perioda Jugoslavije i vremena poslije drugoga svjetskog rata. U taj prostor unijeli smo video prezentaciju, pa će se ta novija i najnovija događanja prezentirati suvremenim sredstvima prezentacije. U tu svrhu otkupili smo od HTV Zagreb četiri filma o predratnom i poratnom Splitu, a izlaganje završava događajima koji su prethodili 25. svibnju 1990.

U izlaganju, rečeno je, naglasak je dan velikoj dvorani prvoga kata Papalićeve palače. Ta je dvorana bila *o d r e d n i c a* u definiranju postava. Ona i taj kat prezentiraju gotiku i renesansu, odnosno XV. i XVI. st., pa se sve ono što objašnjava događanja prije tog vremena smješta dolje, a sve ono što se događalo poslije tog vremena gore. Usput, ta je dvorana priredila nekoliko iznenađenja, ugodnih i manje ugodnih.

Njen unutarnji zid bio je položen na romaničkom suhozidu, pa se, nakon istraživanja, statika morala doprojektirati. Zatim se u sloju zida našao zazidani pylon i taj se detalj doveo u izvorno stanje. A onda se, otkrivanjem poda na drugom katu, pronašao dio sačuvanog izvornog gotičkog stropa prvoga kata, oslikanog u plavim i crvenim tonovima s primjesama žućkaste boje i bjeličastoga. Ornamentika potvrđuje rafiniranost majstora, no kada znamo da je Papalićevu palaču gradio Juraj Dalmatinac i njegov klesarsko-graditeljski krug, nije čudno da je na ukrašavanju interijera palače bio angažiran nama nepoznati, ali vrstan majstor-slikar. Ono što je u tom nalazu osobito značajno jest sačuvanost konstrukcije gotičkog stropa s letvama koje tvore kasete, pa je nalaz dao dovoljno podataka da se izvede rekonstrukcija oslikanog stropa. Bilo je, naravno, i drugih iznenađenja. Na prvom katu dvorišne zgrade, odmah ispod parketa, nađen je originalni barokni terazzo pod s motivom putta u medaljonu u jednom prostoru, i s motivom središnje zvijezde u drugom prostoru. Pod je bio položen na trulim gredama pa je i u tom detalju bilo potrebno doprojektirati statiku.

Split je grad koji ima sačuvanu spomeničku baštinu staru više od 2.000 godina. To je grad koji ima najstariju muzejsku instituciju u Hrvatskoj, ali i šire. Muzej grada je kao samostalno pravno tijelo bio osnovan nakon rata, 1945. godine; 1950. godine uselio je u današnji prostor. Pa ipak, sve do danas Split nema svoj gradski muzej cjelovito prezentiran. On, ovom obnovom i proširenjem prvi put u sveukupnoj povijesti grada, prezentira Split u svom identitetu kao kulturni, spomenički, gospodarski, politički i nacionalni centar.

U dvije faze obnove on još nije zadovoljio sve svoje potrebe, nužan mu je depo. Ali, Muzej nije završen. Predstoji još treća, završna faza u kojoj će se realizirati »Galerija Vidović« i prostor depoa, naravno.

U skoroj budućnosti ovaj će sanacijski zahvat biti izložen kritičkoj ocjeni. Ako ima propusta, a ima ih sigurno jer propusti postoje gdje god se radi, morat ćemo ih pažljivo saslušati. Ipak, ističem dvije stvari, u ovom zahvatu kao stvarne vrijednosti i na njima inzistiram:

Prvo, Split dobiva svoj cjelovito prezentirani gradski muzej, prvi put u povijesti grada.

Drugo, sa stanovišta sadržaja i muzeološke prezentacije, čvrsto vjerujem, nije se griješilo. A to je bitno. Pitanje prezentacije kroz projekt interijera – to je druga stvar. Ali, i tu treba voditi računa o objektivnim preprekama. Dakle, da li je nešto realizirano bolje ili lošije, o tome treba razgovarati. Ali, nikada muzealac iz Muzeja grada Splita neće pristati na razgovor koji npr. počinje rečenicom »meni se to ne sviđa«. Jer, što uopće znači »sviđati se?«. Muzej mora funkcionirati.

Ističem da je naš Muzej paralelno s tekućim radovima sanacije revidirao cjelokupni fundus, te da je svaki izložak stalnog postava prošao konzervatorski postupak.

Primljeno: 11. 11. 1990.

SUMMARY

The City Museum of Split to be opened

Deša Diana

The City Museum of Split was since 1950 situated in the northeastern part of Diocletian's Palace, in nine medieval buildings which are connected into one whole by an inner communication system. The core of the museum is the Papalić Palace, built in a combination of the Gothic and Renaissance styles. Since the buildings were in a state of disrepair the roof fell in in 1968, and after a series of problems the renovation of the museum was begun in 1982. The renovation programme was prepared by the museum staff in cooperation with the Institute for the Building Heritage and the Institute for the Protection of Cultural Monuments, the museological section being lead by Prof. Dr. Antun Bauer. The concept of the new display was conditioned by the already existing distribution of space in the Papalić Palace. Each hall was framed as a separate development unit, the emphasis being placed on the Gothic hall on the first floor. The large hall on the ground floor was to serve occasional exhibitions. The theme of the display is the city of Split and its rich history as well as the heritage of monuments preserved for more than 2000 years. The chronological principle of presentation was used, beginning with prehistory to the present. Reproductions of some archaeological objects, historical maps, and representation by video for the latest period were used in the display. The new display should open in 1991, and the next stage is to be the renovation of the Emanuel Vidović Gallery and the museum depots.